

ji-szövegekből tudható, hogy komoly hangsúly-lyal). S bármiféle összetartozás szorgalmazása nélkül ideírható Schein Gábor, távolabbról Vass Tibor, a huszonevesek sorából Ayhan Gökhan neve. Jelzéseként. Egy kiterjedt mezőny jelzéseként, melyben Tomaji Attila a SÖTÉTTISZTA sávvall foglalta el érdemi helyét.

Tarján Tamás

IGAZSÁG ÉS MÓDSZER

Wolf Haas: Mint az állatok

Bán Zoltán András fordítása

Scolar, 2011. 228 oldal, 2450 Ft

Az ötödik kötetéhez érkezett Wolf Haas sorozatának a magyar kiadása, a záró hatodik rész pedig megjelenés előtt áll (más kérdés, hogy a szerző időközben – eredeti elhatározását megváltoztatva – mégiscsak előállt egy újabb, immár hetedik Brenner-regénnyel). Az öt kötetrel a hátunk mögött érdemes hát föltenni a kérdést: mi teszi teljesen egyedivé Haas vállalkozását? Mert hiszen Brenner nyomozó történetei igen csak elütnek a manapság magyarul olvasható – és szépen gyarapodó – krimitermes megszóktt zsánereitől. Valami más történik ezekben a könyvekben, mint a kortárs bűnregényekben – vagy az is lehetséges, hogy hasonló dolgok történnek, de teljesen másképpen.

A bűnregény túllép a logikai rejtvény megfejtésére összpontosító, békebeli, „ki tette?” típusú krimin (vö. Agatha Christie, Ellery Queen), és a bűnügyi regény műfaját „kiviszi” a világba. Itt a társadalmi tér már nem pusztá kulissza a szereplők számára, hanem az életüket alapjainban meghatározó tényező. A bűn ettől fogva nem csupán a „jó társaság” tagjainak személyszerűtől vagy nyereségvágytól vezérelt úri passziója, hanem a társadalmi viszonyok velejárója. A bűnregény fogalmát annak idején éppenséggel a Haas-kötetek fordítója, Bán Zoltán András alkotta meg, később pedig egy remek kisesszében tekintette át a műfaj főbb mozgásirányait. (DON QUIJOTE A VALÓ VILÁGBAN – A NYOMOZÓ ALAKVÁLTÁSAI A BŰNREGÉNYBEN. *Magyar Narancs*, 2010/20.) Ebben arról ír, hogy „a bűnregény átveszi [...] a kritikai realizmus örökségét, és legjobb

darabjaiban a különféle családregények mellett szinte teljes társadalmi körképet fest”. A bűnregény lesz tehát az a műfaj – gondoljunk csak a nálunk is oly népszerű skandináv krimikre –, ahol irodalmi témává tehető mindaz a társadalmi feszültség, illetve teret nyerhet az a társadalomkritika, amely ebben a közvetlen formájában az úgynevezett kortárs magas irodalom számára már túlságosan direkt, ennél fogva nem igazán vonzó anyag. Persze a társadalmi tablókat rajzoló krimikben fölfedezhető a divat diktátuma, s ilyenformán némi automatizálódás is: elég, ha magunk elé idézzük a neurotikus/depressziós/alkoholista és persze magánéleti válságok sorával küszködő rendőrök/oknyozó újságírók/magándetektívek, valamint a sötét múltú, többnyire náci kötődésű iparmágnások szépen gyarapodó sorát. Meglehet, az effajta mintakövetés alighanem minden sikeressé váló populáris zsáner esetében törvényszerűen bekövetkezik, ám a mantraszerű társadalomkritikában kétségkívül van valami különösképp lehangoló.

Nos, Wolf Haas éppen ezzel a kiszámíthatósággal szakít, méghozzá olyan módon, hogy nemcsak megörzi a bűnregény sarkalatos erejéit, de magát a műfajt is új fénytörésbe állítja. Pedig az ő regényeiben is akadnak állap számmal rovott múltú dúsgazdagok, nagyon is kritikus képet fest a jelenkori Ausztriáról, és hát az ő nyomozója, Simon Brenner sem az a kiköpött Hercule Poirot.

Kezdjük az elején. Ami a Brenner-regények Ausztria-képet illeti, ez nem választható el az elbeszélői nyelv kérdésétől. Haas szarkasztikus társadalomkritikája azért nem válik egy pillanatra sem didaktikussá, mert megteremt magának egy olyan elbeszélőt s ennél fogva egy olyan nyelvet, amely egyszerre rendkívül szórakoztató, ugyanakkor segít elkerülni a didaxis csapdáját. Nem tudni, ki beszél ezekben a kötetekben (illetve majd később, a befejező részben derül csak rá fény), de az első pillanattól nyilvánvaló, hogy nem valami semleges-kívülálló narrátorról van szó, hanem egy önálló személyiséggel bíró irodalmi figuráról. Mintha egy kocsmasztalnál ülve hallgatnánk valakit, aki a maga csapongó, szarkasztikus, helyenként mulattatóan iskolázatlan modorában szövegel („*Nem is tudom, ez most az én véleményem-e, vagy egy okos ember mondta, hogy éppen a vélemény az, ami megkülönböztet minket az állatoktól*”), és e kocsmai szövegfolyam vezérfonala történetesen egy har-

madik személy, a rendőrségtől leszerelt Simon Brenner nyomozó élete volna.

Ez a titokzatos figura több szempontból is kulcsfontosságú. Egyfelől jórészt neki (másfelől persze a kiváló jelenetezésnek) köszönhető a könyvek frenetikus humora. Másrészt az ő előadásában nyer formát Haas fent említett, végtelenül ironikus és karikatúrisztikus társadalomkritikája, amely alighanem a német nyelvterületen aratott hatalmas sikerének a kulcsa. Jó példa erre az alábbi eszmefuttatás a CSONTDARÁLÓ-ból, a második Brenner-regényből: „*De az üres postabuszon Stájerföldön át, ahogy most a Brenner utazott, az még mindig egyike a legszebbeknek, amit e világon megélhetsz: a nap, a mezők, a szőlősdombok és a földszintes paraszti játék házacskák, amelyek lakói közül bárki képes lenne megnyerni a virágkötő versenyt. És akkor most ne jöjjön nekem senki az öngyilkossági mutatókkal, mert öngyilkossági statisztika végeredményben mindenütt van, de virágkötő verseny korántsem mindenütt.*”

Ugyanakkor ez a csapongó, hosszadalmas kitérőkkel tarkított kocsmai duma – mely Bán Zoltán András nagy nyelvi leleménnyel készített fordításában magyarul is bősséggel áradó és magával ragadó – lehetővé teszi az információk teljesen sajátos kezelését és adagolását is, ami nyilvánvalóan a bűnügyi regények kulcskérdése. Haas regényeinek a szerkezete a legkevésbé sem „krimiszzerű”, s ezzel párhuzamosan hőseinek, Simon Brennernek a nyomozói módszere sem mutat semmiféle módszerszerűséget. Mert nemcsak hogy az egyfolytában fecsegő elbeszélő „felejt el” megosztani velünk fontos információkat, hogy aztán később már köztudott tényként hivatkozzon rájuk (mint egy valódi kocsmai traccspartiban, ahol ugyancsak nem az információk nulla fokáról indulunk), de többnyire Brenner esze sem azon jár, amit az adott ügy különféle szereplői éppen mondanak neki.

Minderről a legtöbbet – kézenfekvő okokból – a nyitó kötet, a HALOTTAK FELTÁMADÁSA árul el. „*Már egy órája ült a szobája asztalkájánál, amikor észrevette, hogy egy árva sort sem írt. Mondjuk azért, mert a gondolatai eközben egészen máshol jártak. Régi betegsége ez neki, hogy nem képes koncentrálni*” – olvashatjuk a regény eleje táján. Máshol pedig arról beszél a titokzatos barátunk, hogy Brenner módszerének az a lényege, hogy „*kvázi nem tett különbséget a lényeges és a lényegtelen között. Mindamellet ez nem volt valódi módszer. Csak annyi, hogy*

a Brenner egyszerűen ilyen volt, és másként nem tehetett. [...]...mindig olyannyira alkalmatlannak bizonyult a lényeges és a lényegtelen megkülönböztetésében”.

Gyűlnek, gyűlnek a különféle információk, és nincs áttörés, nincs heurékapillanat, hanem egyszer csak ott áll Brenner előtt a megfejtés, mint egy véletlenszerűen, szinte szórakozottan kirakott pasziánsz. „*Egy gondolat, akár egy helikopter – olvashatjuk immár a legutóbbi kötetben. – Egész jó hasonlat. Mert az ember a helikoptert még nem látja, nem is igazán hallja, és mégis ott van már a közelben.*” A megfejtéshez nem valamiféle bejáratott módszer vezet el, hanem a megfoghatatlan intuíció segítségével lehetünk képesek megpillantani a kívánt mintát az információk szövedékében. „*...az ember nem alszik el, ha az elalvásra gondol, és megfigyelés közben nem képes megfigyelni magát a megfigyelést. És pontosan ezért olyan nehéz, ha meg akarod tanulni a nyomozást. Mert alapjában véve kinyomozatlan terület, hogyan kell helyesen megfigyelni*” – alighanem ez az alapvetés Haas sorozatának az ismeretelméleti ars poeticája.

A Haas-regények kultuszához minden bizonnyal az is hozzájárul, hogy a történetek nemcsak a létező Ausztriában, de létező helyszíneken is játszódznak. A legújabb kötet, a MINT AZ ÁLLATOK például Bécsben, jobbra az Augarten területén. Valaki gombostűvel preparált kutya-kekszet szór el a parkban, Brenner tehát e kutyagyilkosságok földerítésére szerződött, ám az események aztán egyre vadabb fordulatokat vesznek: „*Bécs nagyváros, túl sok öregember, túl sok kutyával összearva a parkokban, túl kevés helytel a gyerekeknek, és akkor aztán néha polgárháború-szerű harcok a kutyatulajdonosok és a gyerektulajdonosok között, és mi sem természetesebb, hogy a kutyatulajdonosok komoly előnyben vannak a polgárháború-szerű tevékenységben, mert egy kutya a póráz végén sokkal fenyegetőbb, mint egy kisgyerek, aki még nem tud harapni.*”

Ennél többet nem illik elárulni egy krimi leendő olvasói számára. Talán még csak annyit, hogy a sorozat elképesztően egységes: a hat kötet között csupán nüansznymi színvonalbeli különbséget lehet fölfedezni. Haas egyik könyve sem utánlövés tehát, mindamellet a recenzens szívéhez a JÓJJ, ÉDES HALÁL! mellett ez a rész áll a legközelebb – mindkét esetben elsősorban a fantasztikus, egyszerre morbid és költői zárlat miatt.

Keresztesi József